

grb. Evoblen;
indit. pr. 11.11.1960. 11.11.1960

dėmesio, palankumo bei įtakos sprendimams, yra pasiruošęs įvairiomis formomis paremti papildomo finansavimo ieškančias politines partijas ar pavienius politikus.

Apibendrinę duomenis, išskyrėme 6 skirtingas formas, kaip juridiniai asmenys (verslas), apeidami draudimą, finansuoja politines partijas:

1. *Grynaisiais pinigais.* Egzistuoja įvairios grynųjų pinigų perdavimo formos. Praktikoje pasitaiko tiek politinių partijų atstovų prašymų, reikalavimų paremti grynaisiais pinigais, tiek ir verslo atstovų siūlymų. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad grynieji pinigai, kuriais juridiniai asmenys remia politines partijas, dažniausiai nebūna niekur apskaityti. Kitaip sakant, tai pinigai iš "ekonomikos šešėlio". Politinės partijos gautų grynųjų pinigų į oficialią apskaitą taip pat neįtraukia.
2. *Nepagrįstai didelėmis nuolaidomis.* Be kasdieninės veiklos politinės partijos, siekdamos žinomumo, turimas lėšas naudoja reklamai, savo veiklos ar idėjų viešinimui. Reklamos paslaugas teikia verslas. STT turi duomenų apie atvejus, kada verslas (juridinis asmuo) suteikė politinėms partijoms nepagrįstai dideles nuolaidas, kitaip sakant, verslas finansavo dalį politinių partijų įgyjamų paslaugų.
3. *Per paramos fondus.* STT atskleisti politinės korupcijos atvejai bei kita turima informacija leidžia teigti, kad dažnai juridinių asmenų lėšos, aukojamos su politinių partijų atstovais susijusiems paramos gavėjo statusą turintiems juridiniams vienetams, yra panaudojamos politinės partijos finansavimui.
4. *Per fizinių asmenų paramą.* Nuo 2012 metų Lietuvoje fiziniai asmenys gali paremti politines partijas skirdami iki 1 procento savo sumokamo metinio gyventojų pajamų mokesčio. Nors tokia parama yra priimtina ir leidžia fiziniams asmenims realizuoti savo teises, tačiau neteisėtumo faktorius sietinas su tokios paramos skyrimo laisvanoriškumo nebuvimu. STT nustatė tokių atvejų, kai visi ar didžioji įmonės darbuotojų dalis savo gyventojų pajamų mokesčio dalį (1 proc.) skyrė vienai ar kelioms politinėms partijoms, su kuriomis bendrovių vadovai ar savininkai turėjo partinės priklausomybės ryšių. Parama politinei partijai buvo realizuojama per galimą tiesioginį ar netiesioginį spaudimą darbuotojams, pasinaudojant jų pažeidžiama padėtimi ir ribojant apsisprendimo laisvę.
5. *Apmokėdami politinių partijų sąskaitas.* Pasitaiko atvejų, kada verslas (juridinis asmuo), suteikęs paslaugą politinei partijai, tiesiogiai atlygio už tai negauna. Vėliau jų patirtas išlaidas kompensuoja arba, kitaip sakant, politinės partijos sąskaitas apmoka kiti juridiniai asmenys, kurie, pavyzdžiui, laimi viešuosius pirkimus tos politinės partijos atstovų vadovaujamose valstybinėse institucijose. STT taip pat turi duomenų apie tai, kad politinės partijos sąskaitos būna apmokamos ir su tų politinių partijų atstovais susijusių paramos gavėjo statusą turinčių juridinių vienetų, o per juos - savo interesus turinčių juridinių asmenų.
6. *Nemokamai reklamuodami politinę partiją.* Politinės partijos ar atskiri politikai kartais remiami ir naudojant užslėptą politinių partijų ar atskirų politikų reklamą, tai yra, kviečiant politikus

dalyvauti televizijos, radijo laidose, komentuoti įvykius ar išreikšti nuomonę visuomenei aktualiomis temomis, skleidžiant teigiamo turinio informaciją, akcentuojant politiko ar jo vadovaujamos institucijos vaidmenį, mainais už verslui palankių sprendimų priėmimą.

Nekontroliuojamas lobizmas. Legalūs lobistai ir jų vykdoma teisėta veikla yra vienas iš brandžios demokratinės visuomenės elementų. Skaidriai vykdoma lobistinė veikla yra naudinga visuomenei ir neretai sąlygoja kokybiškesnį teisėkūros ir valstybės politikos formavimo procesą, tačiau oficialiai Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos (toliau – VTEK) teikiama ir STT disponuojama informacija, leidžia teigti, kad Lietuvoje šis teisės institutas kol kas neveikia tinkamai. Iki 2017 metų vidurio iš 38 oficialiai registruotų lobistų, tik 12 viešino informaciją apie savo veiklą, o nuo 2017 m. rugsėjo 1 d., kai įsigaliojo nauja Lobistinės veiklos įstatymo redakcija, VTEK yra įregistravusi 58 lobistus, tačiau deklaracijas apie savo vykdytą lobistinę veiklą yra pateikę tik 8 lobistai.

STT nustatė, kad verslo subjektai nuolat ieško ir kuria lobistines strategijas, leidžiančias sudaryti išskirtines sąlygas jų verslo vystymui, savo ruožtu politikai, neretai nežinodami apie verslo veikimo mastus, nesigilindami į galimas jų veiksmų pasekmes, inicijuoja teisės aktų pakeitimus arba priima sprendimus, kurie naudingi tik siauroms interesų grupėms.

Transparency International Lietuvos skyriaus (TILS) užsakymu 2015 m. atliktas tyrimas¹ atskleidė, kas dažniausiai daro įtaką politikams:

- 6 iš 10 verslininkų teigia, jog dažniausiai Lietuvoje įtaką siekia daryti asociacijos, registruoti lobistai (52 proc.), profesinės sąjungos (41 proc.) ir įmonės (35 proc.).
- 8 iš 10 verslininkų žino atvejų, kai valdžios atstovai, priimdami sprendimus, siekė naudoti konkrečioms interesų grupėms, neatsižvelgdami į visuomenės interesus;
- dažniausiai įtaką sprendimų priėmimui siekiama daryti energetikos (81 proc.), statybų (65 proc.), farmacijos ir sveikatos apsaugos (48 proc.) srityse, alkoholio (58 proc.) ir tabako (53 proc.) rinkose. Šias sritis atstovaujančios interesų grupės įvardijamos ir kaip įtakingiausios.
- Remiantis TILS 2017 m. atlikto tyrimo duomenimis², tik kas trečias Seimo narys viešino, su kokių organizacijų atstovais ir registruotais lobistais susitiko Seimo pavasario sesijos metu.
- Remiantis tyrimo „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2016“ (LKŽ) duomenimis, respondentų vertinimu Lietuvoje auga neteisėto lobizmo problema. Padaugėjo gyventojų vertinimų, kad Lietuvoje labai paplitusi korupcinė situacija, kai politinė partija žada priimti naudingą sprendimą, jei verslininkas suteiks finansinę paramą (nuo 29% 2014 m. iki 36% 2016 m.).
- Verslo atstovų vertinimu, taip pat paplito palankių įstatymų, naudingų atskiroms grupėms, priėmimas – 59% (53%), įgaliojimų viršijimas – 52% (42%), prekyba poveikiu – 43% (32%).
- TILS užsakymu 2015 m. atliktas tyrimas³, kuris atskleidė, kad dauguma verslininkų aiškiai suvokia neteisėto lobizmo žalą. 68 proc. jų teigia, kad nuo to labiausiai nukentčia piliečių pasitikėjimas valdžia, piliečių finansinė gerovė (66 proc.), šalies biudžetas (64 proc.) bei verslo ir investicijų aplinka (64 proc.).
- Remiantis Pasaulio ekonomikos forumo Pasaulio valstybių konkurencingumo tyrimo (2016-2017) duomenimis, Lietuva pagal ekonomikos konkurencingumą užima 35 vietą tarp 138 valstybių (2015 m. – 35 vieta). Tačiau atskirų institucinės antikorupcinės aplinkos rodiklių padėtis nėra vienareikšmė.
- Vertinant šalies situaciją dėl politinio favoritizmo sprendimų priėmimo procese, Lietuva iš 64 nusileido į 67 vietą.
- Didžiausias neigiamas reitingo pokytis užfiksuotas vertinant valstybės politikos formavimo skaidrumą – iš 35 vietos Lietuva nukrito į 59 poziciją.

¹ Verslininkų apklausa.

² Seimo narių oficialių darbo kalendorių ir asmeninių svetainių analizė.

³ Verslininkų apklausa.

Proaktyviai nekontroliuojami vieši ir privatūs interesai. Lietuvos politinė sistema, valstybinės institucijos nėra visiškai atskirtos nuo verslo. Dažnai verslo ir valstybės atstovus tarpusavyje sieja *ryšiai*. Jie gali būti mokesis, dirbę ar leidę laisvalaikį kartu. Jie gali priklausyti tai pačiai politinei partijai ar būti susiję giminystės ar santuokos ryšiais. Ryšių būna įvairių. Pats asmenų ryšys nevertinamas neigiamai, kol tai nesukelia interesų konflikto. Iš visų galinčių kilti ar kilusių viešų ir privačių interesų konfliktų šiuo metu Lietuvoje dažniausiai ištiriami tik tie, kurie tampa viešai žinomi. Kiti, neišaiškėję, interesų konfliktai kelia korupcijos riziką arba jau daro žalą valstybei tenkindami verslo ar konkrečių asmenų interesus. STT turimais duomenimis, verslas siekia turėti kaip įmanoma daugiau sąsajų su valstybinėmis institucijomis ar politikais, dažnai patys verslininkai tampa politikais, tačiau kol kas Lietuvoje nėra vykdoma efektyvi proaktyvi viešų ir privačių interesų kontrolė, kuri leistų iš anksto identifikuoti galimus interesų konfliktus ir užkirstų kelią valstybei nenaudingų sprendimų priėmimui.

Viešojo sektoriaus fragmentiškumas. Politinės įtakos (veiklos sferų) pasidalinimas, sisteminio požiūrio trūkumas, viešojo sektoriaus darbuotojų profesinės kompetencijos stoka, negebėjimas pritraukti ir išlaikyti aukštos profesinės kompetencijos darbuotojus, panaudoti valstybės valdomą informaciją, ribotas jos prieinamumas sudaro sąlygas viešojo sektoriaus fragmentiškumui egzistuoti. Tokiu viešojo sektoriaus pažeidžiamumu naudojasi nesąžiningai veikiantis verslas, kurdamas ir įgyvendindamas lobistines strategijas. Toks verslas kartais net vykdydamas aktyvią žvalgybą (rinkdamas tikslinę informaciją apie viešojo sektoriaus silpnas vietas, apie jame dirbančius konkrečius asmenis, siekdamas juos šantažuoti ar sukompromituoti), įvairiais būdais į savo verslą pritraukia kompetentingiausius, naudingiausius viešojo sektoriaus darbuotojus. "Nuperka" arba atsikrato jam neparankiais. O tuo pačiu, į viešąjį sektorių įdarbina sau lojalius asmenis. Taip siekia sukurti palankias sąlygas savo verslui, monopolizuoti rinkas ir generuoti didesnę naudą.

Toks veikimas viešąjį sektorių paverčia ne visuomenės, o verslo grupių siaurų interesų tenkinimo įrankiu, formuoja painią ir chaotišką subjektyviais sprendimais grindžiamą valstybės funkcijų įgyvendinimo sistemą.

Neefektyvi žiniasklaida. Pagrindinis visuomenės lūkestis, kad žiniasklaidoje pateikiama informacija būtų objektyvi. Stipri tiriamoji žurnalistika laikoma efektyvia korupcijos atgrasymo bei konkrečių korupcijos atvejų atskleidimo priemone. Deja, STT surinkti duomenys pagrįstai leidžia teigti, kad Lietuvoje žiniasklaida yra glaudžiai susijusi tiek su verslu, tiek ir su politine sistema. Analizuodami šią priežastį, išskyrėme 3 problemines žiniasklaidos sritis:

1. *Neobjektyvi ir nekompetetinga žiniasklaida.* Žiniasklaidos neobjektyvumą dažnai lemia žiniasklaidą valdančio verslo siekis laimėti kuo daugiau viešinimo paslaugų užsakymų valstybinėse

institucijose. Gavusi finansavimą, dažnai žiniasklaidos priemonė neigiamos informacijos apie tą valstybinę instituciją neskelbia.

2. *Žiniasklaida kaip įtakos politinei sistemai įrankis*; Galėjimas pasiūlyti politinei partijai nemokamą TV eterio laiką, suteikti nuolaidas, užtikrinti konkrečių partijos narių matomumą TV laidose paverčia žiniasklaidą įrankių darant įtaką politinei sistemai.

3. *Žiniasklaida kaip verslas*. Vis dar pasitaikantis kai kurių žiniasklaidos priemonių naudojamas agresyvus būdas šantažuojant (spausdinant tikrą neigiamą informaciją apie konkretų asmenį arba netgi visiškai išgalvotą) priversti viešojo sektoriaus atstovus priimti reikiamus sprendimus žiniasklaidos priemonės naudai.

„Tansparency International“ atlikto tyrimo duomenimis:

- Absoliuti dauguma apklaustų verslininkų tiki milžiniška žiniasklaidos galia nulemti asmenų ar įmonių sėkmę. Beveik 62 proc. respondentų visiškai tiki ir per 29 proc. greičiau tiki, kad nepalankios žiniasklaidos publikacijos ir transliacijos apie konkretų asmenį arba įmonę gali tą asmenį arba įmonę sužlugdyti.
- Per 49 proc. su savaitiniais žurnalais susidūrusių verslininkų teigia, kad jiems buvo leista suprasti, kad už reklamą tos žiniasklaidos priemonės žurnalistai parengs ir palankią publikaciją apie jų įmonę. Tokią užuominą teigia supratę 36 proc. susidūrusių su regionine TV ir beveik 35 proc. susidūrusių su visoje šalyje platinama nacionaline spauda.
- 54 proc. susidūrusių su žiniasklaidos redaktoriais ir direktoriais nurodė, kad jie leido suprasti, jog už reklamavimąsi žiniasklaidos priemonėje, jos žurnalistai parengs ir palankią publikaciją apie įmonę.
- Beveik 52 proc. verslininkų, susidūrusių su žurnalistais, teigia, tai supratę iš žurnalistų ir beveik 51% susidūrusių su leidėjais ar savininkais, prisipažįsta, kad tai jiems tai leido suprasti leidėjai ar savininkai.
- Korupciją žiniasklaidoje respondentai dažniausiai siejo su: „užsakomaisiais straipsniais, publikacijomis“ – beveik 44 proc, beveik 21 proc. nurodė, kad tai „neobjektyvi, melaginga, reikiama linkme iškreipta informacija“ ir beveik 14 proc. – „neoficialus žiniasklaidos atstovavimas verslo ir politinėms grupėms“.⁴

Dalyvaudami 2018-01-24 Komiteto posėdyje, galėsime detaliau paaiškinti aukščiau pateiktą informaciją bei atsakyti į Komiteto narių klausimus.

Pagarbiai

Direktorius

Saulius Urbanavičius

Ramunė Gervickienė, tel. (8 706) 63 391, el. p. ramune.gervickiene@stt.lt

⁴<http://www.transparency.lt/lietuvas-verslininkai-bijo-ziniasklaidos-ir-laiko-ja-neskaidria/> (2007-05-31)